

69.
koncertní
sezona
2024
2025

Maurice Ravel 150
Filharmonie v divadle II
2. abonentní koncert
Janáčkovovo divadlo
16 a 17.11.2025

Filharmonie
Brno Philharmonic

Program

MAURICE RAVEL

Dafnis a Chloé, suite č. 2 M.57b | 18'

Daphnis and Chloé, Suite No. 2

1. Lever du jour (Svítání) / Daybreak (att.)
2. Pantomime (Pantomíma) / The Pantomime (att.)
3. Danse générale (Bakchanál) / The General Dance

Koncert pro klavír levou rukou a orchestr M.82 | 19'

Concerto for the Left Hand for Piano and Orchestra

Lento – Allegro – Tempo I

přestávka / interval | 20'

Klavírní koncert G dur M.83 | 22'

Piano Concerto in G major

1. Allegramente
2. Adagio assai
3. Presto

La valse, poème chorégraphique M.72 | 14'

La Valse, A Choreographic Poem

Alexandre Tharaud klavír / piano

Filharmonie Brno

dirigent / conductor **Dennis Russell Davies**

Dne 7. března 2025 uplyne 150 let od narození Maurice Ravela (1875–1937). Jubileum významného francouzského skladatele, který částí své tvorby určil podobu hudebního impresionismu, připomeneme velkolepě: v podání Alexandra Tharauda zazní oba Ravelovy klavírní koncerty, které orámuje slavná baletní hudba – druhá suita z baletu *Dafnis a Chloé* a choreografická báseň *La valse*.

Zhruba ve svých čtyřiceti letech byl Maurice Ravel již známým skladatelem, který svou dráždivostí nemohl uniknout pozornosti Sergeje Ďagileva, impresária pařížského souboru Les Ballets russes, jenž se stal skutečným fenoménem. Ďagilev byl fascinován vším novým, propojoval tvorbu moderně orientovaných umělců – skladatelů (Stravinskij, Debussy, Satie, Prokofjev ad.), výtvarníků (Matisse, Picasso, Bauchant ad.) – a dával vzniknout jedinečným baletním novinkám. Ravel pro něj postupně složil jednoaktový balet *Dafnis a Chloé* a choreografickou báseň *La valse* (Valčík).

Antický milostný příběh mladé dvojice odehrávající se uprostřed přírody ostrova Lesbos nabízel vděčné role pro tanečnický Václava Nižinského a Tamaru Karsavinovou, kteří se stali protagonisty premiérového uvedení baletu ***Dafnis a Chloé*** v Paříži 8. června 1912. „Mým úmyslem,“ napsal Ravel ve své autobiografické črtě, „bylo vytvořit širokou hudební fresku, zaměřenou méně na archaismus, jako spíš na Řecko mých snů, které se blíží představě Řecka u francouzských malířů z konce 18. století.“ Libreto vytvořil – v úzké spolupráci se skladatelem – Michail Fokin, který mnohovrstevnatý a spletitý děj starořeckého románu výrazně oprostil, a dal tak vzniknout účinnému baletnímu příběhu rozvrženému do tří obrazů: během tanečního soupeření pastýřů Dafnise a Dorkona unesou piráti pastýřku Chloé, na kterou si oba pomýšlejí. Chloé se snaží vymanit ze zajetí, což se jí s pomocí boha Pana podaří. Dafnis, který vysílením upadl do spánku, se probouzí, spatří Chloé, oba tančí příběh Pana a Syrinx a nakonec si padnou do náručí.

Ravel označil *Dafnise a Chloé* za „choreografickou symfonii“: je to balet se suitou tanců, uchopený ovšem symfonicky – je vystaven na několika tématech, jejich obměnách a kombinacích. V jeho sálavých barvách a instrumentační jemnosti vyvrcholil francouzský hudební impresionismus. Při premiéře ovšem propadl, snad v důsledku nešťastné souhry více faktorů; na přípravu byl vymezen nedostatečný počet zkoušek, choreografie byla příliš složitá, náročnými pro tanec se ukázala být lichá metra (5/4, 7/4 apod.)... K uznání baletu došlo teprve při jeho dalším uvedení v pařížské Opeře roku 1958 s výpravou a kostýmy z ateliéru Marca Chagalla.

Hned po dohodování díla Ravel vytvořil dvě suity, aby hudbu *Dafnise a Chloé* dostal na koncertní pódia. Ujala se na nich zvlášť suita druhá. Její vstupní část, *Svitání*, podmanivě zachycuje probouzející se přírodu; pastorální *Pantomima* dýchá pohanskou atmosférou, již vévodí teskné flétnové sólo (coby prosba Pana k nesvolné Syrinx); *Bakchanál* uhání ve vířivých rytmech k extatickému závěru, jenž silně připomíná Borodinovy *Polovecké tance* (Ravel si – stejně jako Debussy – vysoce cenil ruské hudby, vzpomeňme ostatně, že je autorem vskutku mistrovské orchestrace Musorgského *Obrázků z výstavy*, v níž se toto dílo dodnes uvádí nejčastěji).

Choreografická báseň – poème chorégraphique – ***La valse*** (Valčík) se rodila v letech 1919–1920, v době Ravelova pohnutého duševního rozpoložení způsobeného úmrtím skladatelovy matky a stále ještě živou zkušeností z nedávno skončené války. Na jedné straně je *La valse* oslavou tance, na straně druhé lze v hudbě této skladby zaznamenat obrazy poválečného třesnění a otisky skladatelových tíživých mūr. Ravelův citát z jeho autobiografické črty je v tomto ohledu výmluvný: „Pojal jsem toto dílo jako jakousi apoteózu vídeňského valčíku, do něhož se mísí v mé představě dojem fantastického a osudného víru.“ Jednotlivé valčíkové melodie, připomínající Johanna Strausse či Franze Schuberta, se skládají v mohutný symfonický tok, jehož základním formotvorným prvkem je – podobně jako v pozdějším *Boleru* – dynamika. Přílišná stručnost a absence libreta s dějovou linií Ďagileva uvedla do rozpaků natolik, že partituru Ravelovi vrátil, což navždy narušilo přátelské vztahy mezi oběma umělci. Scénický život se skladbě pokusila vdechnout Ida Rubinsteinová v pařížské Opeře, ovšem bez valného

úspěchu. Mezitím si však dílo našlo cestu na koncertní pódia, kde se stalo efektním repertoárovým kusem.

Skladby pro klavír byly od počátku těžištěm Ravelovy tvorby, odrážejícím její stylovou rozmanitost, počínaje explozí impresionistických nálad ve skladbách jako *Jeux d'eau* (Vodotrysky), *Miroirs* (Zrcadla) nebo *Gaspard de la nuit* (Kašpar noci) přes aristokraticky vznešený cyklus *Valses nobles et sentimentales* (Valčíky noblesní a sentimentální) až po historizující díla jako *Menuet antique* (Dávný menuet) či *Le Tombeau de Couperin* (Náhrobek Couperinův). Teprve dlouho po plejádě mistrovských děl pro sólový klavír, na sklonku své tvůrčí dráhy, se Ravel odhodlal ke kompozici klavírních koncertů. Oba začal psát současně koncem roku 1929. **Koncert pro klavír levou rukou**, věnovaný Paulu Wittgensteinovi (původem rakouskému klavíristovi, který za první světové války přišel o pravou ruku, mimochodem též bratrovi proslulého filozofa Ludwiga Wittgensteina), měl premiéru 5. ledna 1932 ve vídeňském Musikvereinu; **Koncert G dur**, dokončený o něco dříve, slyšelo publikum poprvé o devět dnů později v pařížském Pleyelově sále. Ačkoli byl Ravel sám vynikajícím pianistou, ujal se při premiéře *Koncertu G dur* taktovky a sólový part svěřil Marguerite Longové, již koncert dedikoval; bezprostředně poté se skladbou vyjeli na evropské turné, jehož jednou zastávkou byla i Praha.

„Byla to zajímavá zkušenost, naplánovat a současně zkomponovat dva koncerty,“ řekl Ravel v jednom z rozhovorů. „První z nich – G dur – je Concerto v pravém slova smyslu a byl napsán v duchu koncertů Mozartových a Saint-Saënsových. Myslím vsuktu, že hudba jednoho z nich může být veselá a brilantní a nemusí předstírat hloubku a dramatické efekty. Zprvu jsem chtěl nazvat své dílo *Divertissement*, pak jsem si to rozmyslel, domníváje se, že název ‚Koncert‘ stačí, aby vysvětlil ráz hudby, z níž povstal. (...) Přináší některé prvky čerpané z jazzu, ale mírně.“

Jazzové prvky pronikly i do jednovětého *Koncertu pro klavír levou rukou*, který se však od *Koncertu G dur* diametrálně odlišuje: je vážný, temný, tajemný. Ravel slyšel hrát Paula Wittgensteina v březnu 1929 ve vídeňském Konzerthausu. Nejspíš tam se zrodila myšlenka vytvořit pro něj novou skladbu – a následovat tak skladatele, kteří vyslyšeli Wittgensteinovu výzvu a složili na jeho objednávku koncertantní dílo (Richard Strauss, Erich Wolfgang Korngold, Paul Hindemith či Franz Schmidt; připomeňme, že po Ravelovi do této řady svými skladbami přispěli např. Benjamin Britten nebo Sergej Prokofjev). Ravel o svém koncertu napsal: „V díle podobného druhu není hlavní věcí poskytovat dojem lehkého zvukového tkaníva, nýbrž dojem dvouruční hry. Proto jsem se uchýlil ke stylu, který je bližší tradičnímu koncertu.“

Paul Wittgenstein získal exkluzivní práva na provádění koncertu po dobu šesti let. Po vídeňské premiéře následovala četná další provedení, 2. prosince 1932 dílo dokonce zaznělo i v Brně (pod taktovkou Roberta Hegera během Wittgensteinova turné po východní Evropě). Ravel premiéře nemohl být přítomen, dílo slyšel později. Jaké bylo jeho překvapení, když zjistil, že Wittgenstein v koncertu učinil řadu podstatných změn: zasáhl např. do instrumentace, rytmu, harmonie, vyškrtl několik taktů a přidal jednu kadenci, což přivedlo oba umělce k roztržce, v níž

ani jeden nehodlal ustoupit. Wittgenstein hrál nadále svou verzi, a to i po své emigraci do Spojených států, kam prchnul v roce 1938 před nacisty. První provedení koncertu, které bylo čistě v souladu s Ravelovým záměrem, se odehrálo v březnu 1937 v Paříži po vypršení šestileté exkluzivity (sólistou byl Jacques Février, Pařížskou filharmonii dirigoval Charles Munch).

Po završení obou klavírních koncertů měl Ravel spoustu dalších tvůrčích plánů. V říjnu 1932 do nich ovšem zasáhla autohavárie, která se zásadně podepsala na jeho zdraví: ztrácel paměť a schopnost pohybové koordinace, což mu bránilo v komponování. V roce 1933 sice ještě dokončil cyklus tří písní *Don Quichotte à Dulcinée*, avšak velké dílo již nenapsal; klavírní koncerty se tak staly labutími písněmi jeho odkazu. Maurice Ravel nakonec zemřel 28. prosince 1937 po nezdařené operaci mozku.

Vítězslav Mikeš

© Marco Borggreve / Warner Classics

Francouzský klavírista **Alexandre Tharaud** vystupuje na prestižních světových pódii, spolupracuje s významnými dirigenty a tělesy (Symfonický orchestr Bavorského rozhlasu, Orchestre de Paris, Orchestra dell'Accademia Nazionale di Santa Cecilia, orchestry Clevelandský a Filadelfský, Londýnská filharmonie atd.).

Do svého repertoáru zařazuje autory od baroka až po současnost, často i přímo jako dedikant nových skladeb. Toto široké repertoárové rozpětí dokumentuje i jeho obsáhlá diskografie, zahrnující – často oceněné – nahrávky děl J. S. Bacha, F. Couperina, J.-Ph. Rameaua, D. Scarlattioho, F. Schuberta, F. Chopina, E. Satieho, F. Poulenca, M. Kagela ad. Nejnovějším přírůstkem v jeho diskografii je album s díly J. S. Bacha vydané na podzim 2024 společností Erato.

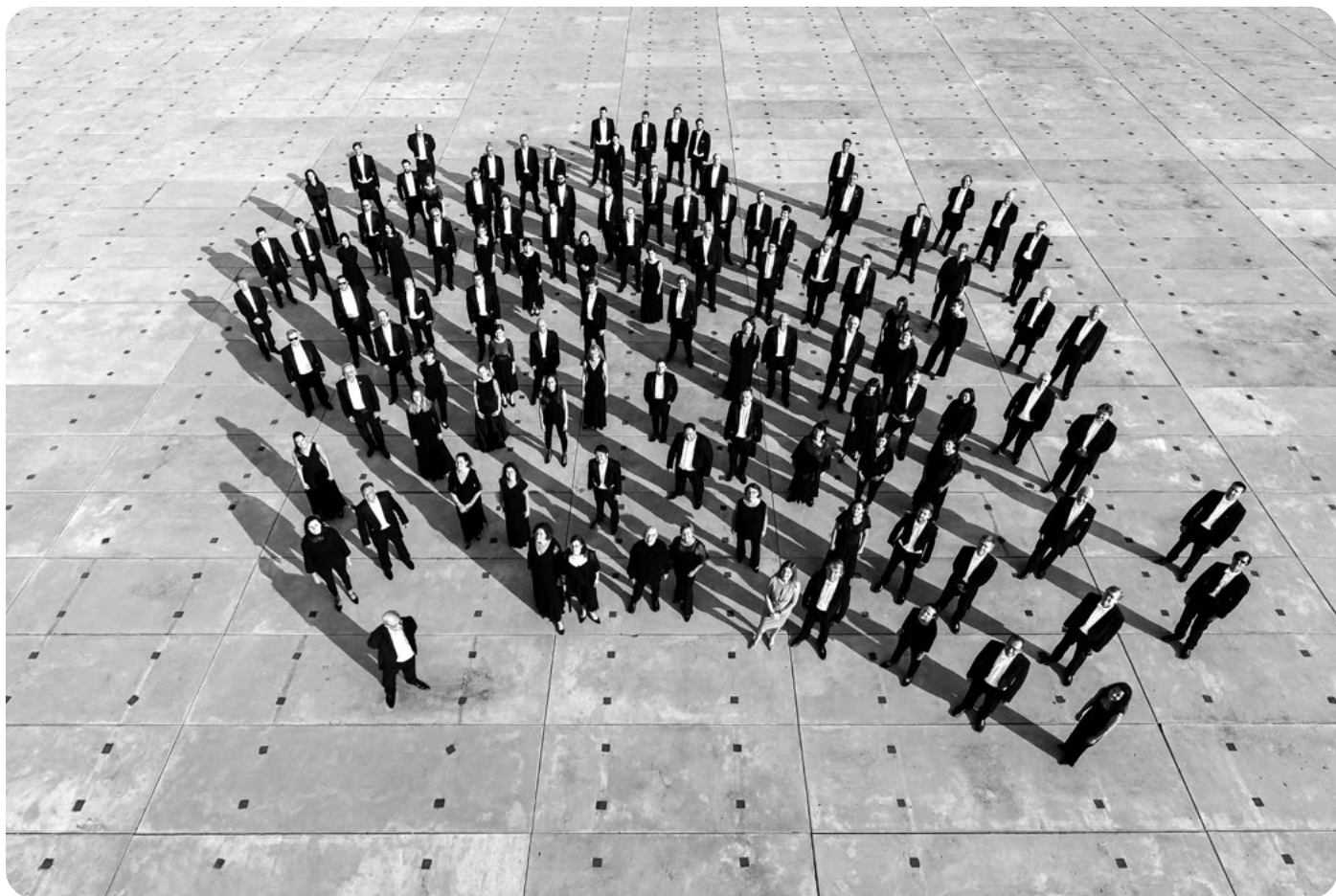
Ravelovi se Tharaud věnuje od mládí (v roce 2003 vydal na dvou CD kompletní nahrávku jeho sólového klavírního díla) a oba Ravelovy klavírní koncerty měl na svém repertoáru už jako teenager. Jejich nahrávku ovšem vydal až roku 2023 (na labelu Erato), ve svých pětapadesáti letech. Spolu s Tharaudem se na ní podíleli francouzský dirigent Louis Langrée a Orchestre national de France.

Jeden z mezinárodně nejuznávanějších klavíristů své generace není brněnskému publiku neznámý. V říjnu 2019 vystoupil s recitálem v Besedním domě na festivalu Moravský podzim a publikum nadchnul provedením skladeb slavných i méně známých autorů spjatých s Versailles (Lully, Rameau, Couperin, d'Anglebert, Royer, Duphy a Balbastre). Ačkoli hrál hudbu starých mistrů 17. a 18. století na moderní klavír, jeho úhoz dokonale navodil představu dobového zvuku.

Více na www.alexandretharaud.com

Přebal CD s nahrávkou Ravelových klavírních koncertů z roku 2023

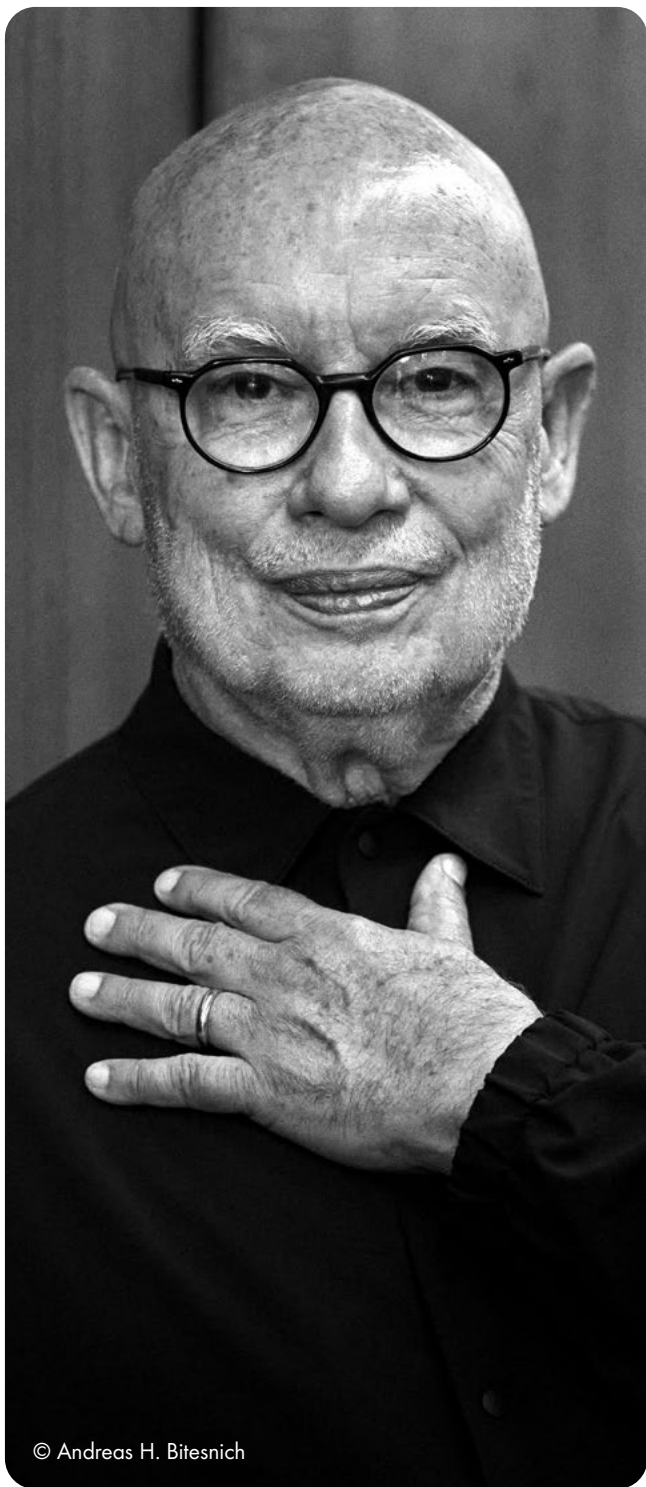
Dnešní **Filharmonie Brno** vznikla v roce 1956 sloučením rozhlasového a krajského orchestru a od té doby patří svou velikostí i významem k české orchestrální špičce. Na svých turné provedla na tisíc koncertů v Evropě, ve Spojených státech, v Latinské Americe, na Dálném i na Blízkém východě. Je pravidelným hostem světových i českých festivalů. V sezóně 2022/2023 uspořádala turné po Velké Británii a Spojených státech a navštívila řadu renomovaných pódii (Festival Rheingau, festival Ars Electronica v Linci, Grosses Festspielhaus v Salcburku, Gewandhaus v Lipsku). Sezona 2023/2024 byla nabitá představeními na nejlepších středoevropských pódiih jako Narodowe Forum Muzyki ve Vratislavi, vídeňský Konzerthaus či festival v rakouském Grafenegg.

Orchestr pravidelně natáčí pro Český rozhlas a Českou televizi. Kromě realizace nahrávek pro řadu společností (Supraphon, Sony Music, IMG Records, BMG, Channel 4) zakládá filharmonie v roce 2020 svůj vlastní nahrávací label Filharmonie Brno, kde doposud vydala 6 titulů. Nahrávka *12. symfonie* Philipa Glasse z této edice byla v roce 2022 nominována na cenu ICMA. Dynamicky také rozvíjí zakázkové nahrávání pro globální klientelu v rámci Czech Orchestra Recordings.

Dějiny orchestru prošla řada českých a světových dirigentských osobností jako Břetislav Bakala, František Jílek, Petr Altrichter, Jiří Bělohlávek, Sir Charles Mackerras, Jakub Hruša nebo Tomáš Netopil. Od sezony 2018/2019 je šéfdirigentem a uměleckým ředitelem Filharmonie Brno Dennis Russell Davies.

Filharmonie Brno je dnes nejen silným hráčem na poli symfonické hudby doma i v zahraničí, ale i předním organizátorem hudební sezony druhého českého města, aktivním festivalovým pořadatelem (Festival Špilberk, Moravský podzim, Velikonoční festival duchovní hudby, Expozice nové hudby), kreativním lídrem orchestrální dramaturgie a inovativním tvůrcem široké škály edukativních programů. Zaštiťuje mezinárodně proslulý dětský sbor Kantiléna, od roku 2010 se podílí na festivalu mladých hudebníků Mozartovy děti, v roce 2014 založila svou Orchesterální akademii. Působí v neorenesančním Besedním domě, „brněnském Musikvereinu“ z dílny Theophila von Hansena z roku 1873, a těší se na nový, moderní koncertní sál, který navrhuje tým architektů Tomasz Koniora a Petra Hruši a akustika Yasuhisa Toyoty.

Více na www.filharmonie-brno.cz

Dennis Russell Davies (*1944), absolvent slavné newyorské Juilliard School, zahájil svou kariéru jako stálý dirigent a hudební ředitel komorního orchestru v Saint Paulu v Minnesotě (1972–1980). V letech 1977–2002 byl šéfdirigentem newyorského Orchestru amerických skladatelů a v letech 1991–1996 hudebním ředitelem Brooklynské filharmonie. Od roku 1980 žije trvale v Evropě. Byl hudebním ředitelem Stuttgartské státní opery (1980–1987), šéfdirigentem orchestru Beethovenhalle v Bonnu, hudebním ředitelem Bonnské opery a Beethovenova festivalu (1987–1995). Poté působil v Rakousku jako profesor dirigování na salcburském Mozarteu a jako šéfdirigent Symfonického orchestru Vídeňského rozhlasu. V roce 2002 se stal (na 15 let) šéfdirigentem Brucknerova orchestru a ředitelem opery Zemského divadla v Linci.

V letech 2009–2016 byl také šéfdirigentem symfonického orchestru v Basileji. Hostoval se špičkovými orchestry a v renomovaných operních domech v Americe, Japonsku a Evropě. Od sezony 2018/2019 stojí v čele Filharmonie Brno jako šéfdirigent a umělecký ředitel a od podzimu 2020 je také šéfdirigentem rozhlasového orchestru MDR v Lipsku.

Je známý nejen pro nebývalou šíři svého repertoáru, ale také pro svou trvalou spolupráci a osobní vztahy s významnými současnými umělci; mezi ně patří (nebo patřili) Luciano Berio, William Bolcom, John Cage, Philip Glass, Heinz Winbeck, Aaron Copland, Lou Harrison, Laurie Anderson, Arvo Pärt, Hans Werner Henze, Kurt Schwertsik, Thomas Larcher, Balduin Sulzer a Manfred Trojahn. Jako dirigent nebo klavírista (nebo obojí současně) vydal více než 80 hojně oceňovaných nahrávek. V roce 2009 byl zvolen za člena Americké akademie umění a věd a v roce 2014 ho francouzské ministerstvo kultury jmenovalo komandérem Řádu umění a literatury. V roce 2017 mu rakouská vláda udělila Rakouský čestný kříž za vědu a umění I. třídy.

Více na www.dennisrusselldavies.com

Summary

On 7 March 2025, we mark 150 years since the birth of the major French composer Maurice Ravel (1875–1937), who is strongly associated with impressionism in music. We'll commemorate his important anniversary on a grand scale: Alexandre Tharaud will perform both of the composer's piano concertos, bookended by famous ballet music (the second suite from the one-act ballet *Daphnis et Chloé* and the choreographic poem *La Valse*), written for the celebrated Parisian ensemble Les Ballets Russes and its impresario Sergei Diaghilev.

Antiquity and Viennese waltz in impressionistic musical colours

The classical love story of a young couple, in a natural setting on the island of Lesbos, offered rewarding roles to the dancers Vaslav Nijinsky and Tamara Karsavina, the protagonists of the première of *Daphnis et Chloé* in Paris on 8 June 1912. In an autobiographical sketch, Ravel noted: "I sought to compose a broad musical fresco, less concerned with archaic fidelity than with loyalty to the Greece of my dreams, which in many ways resembled that imagined and depicted by the French artists of the latter part of the 18th century." Ravel described the work as a *symphonie chorégraphique*, a ballet with a suite of dances, but conceived symphonically; it has several themes, and includes their transformations and combinations. In its radiant colours and artistic finesse, French impressionism surely reached its peak.

Ravel composed *La valse* (the Waltz) in 1919–1920, when his spirits were troubled by the death of his mother and the still-raw experience of the recently ended war. On the one side, *La valse* is a celebration of dance; on the other, it depicts the post-war craziness and bears imprints of the composer's nightmares. "I conceived this work as a kind of apotheosis of the Viennese waltz, with which is mingled in my mind the idea of the fantastic whirl of destiny," Ravel confessed. Diaghilev was disconcerted, because he thought the work was too short and lacked a libretto with a story line, so he returned the score to Ravel, thus permanently souring the previously friendly relations between the two artists. Ida Rubinstein attempted to breathe life into the work on stage at the Paris Opera, but without much success. However, in the meantime *La valse* found its way to the concert podium, becoming a spectacular repertoire piece.

Ravel's piano concertos

The composer began work on his two piano concertos in late 1929. The *Concerto for the Left Hand in D major*, dedicated to Paul Wittgenstein (a pianist who had lost his right hand during World War I), was premièred on 5 January 1932 in Vienna; the *Concerto in G major*, which he'd completed earlier, was first heard by an audience nine days later at the Salle Pleyel in Paris. Although Ravel was himself an outstanding pianist, for the première of the *G major Concerto* he took up the baton and entrusted the solo part to Marguerite Long, to whom he dedicated the concerto.

"It was an interesting experience to conceive and realise the two concertos at the same time," said Ravel in an interview. "The first, in G major, is a concerto in the truest sense of the term, written in the spirit of Mozart and Saint-Saëns. Indeed, I take the view that the music of a concerto can very well be cheerful and brilliant and does not have to lay claim to profundity or aim at dramatic effect. At the beginning I thought of calling the work a *divertissement*; but I reflected that this was not necessary, the title 'Concerto' explaining the character of the music sufficiently. [...] It uses effects borrowed from jazz, but only in moderation."

Concerning the *D major Concerto*, the composer wrote: "In a work of this sort it is essential to give the impression of a texture no thinner than that of a part written for both hands. For the same reason, I have resorted to a style that is much nearer to that of the traditional concerto."

After completing the two piano concertos, Ravel had plenty of other creative plans. In mid-1933, however, he fell gravely ill and never completed another major work. The concertos thus became the swansongs of his legacy.

The French pianist **Alexandre Tharaud** appears on the world's most prestigious stages and works with prominent conductors and ensembles, including Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks, Orchestre de Paris, Orchestra dell'Accademia Nazionale di Santa Cecilia, the Cleveland and Philadelphia Orchestras and the London Philharmonic.

His broad repertoire covers composers from the Baroque to the present era and he is often the dedicatee of new works. This breadth is documented in his extensive discography, often featuring award-winning recordings of pieces by J. S. Bach, F. Couperin, J.-Ph. Rameau, D. Scarlatti, F. Schubert, F. Chopin, E. Satie, F. Poulenc, M. Kagel and others.

Although Tharaud has dedicated himself to Ravel since his youth (in 2003 he published two CDs of the complete solo piano works) and has included the two piano concertos in his repertoire since he was a teenager, he only published recordings in 2023 (on the Erato label, with the French conductor Louis Langrée and the Orchestre National de France) when he was 55.

Vítězslav Mikeš

translated by Štěpán Kaňa

Zveme vás na

27. a 28. 2. 2025, Janáčkovo divadlo, 19:00

SKRYTÉ POKLADY ROMANTISMU

SIBELIUS Karelia, předehra op. 10

GOLDMARK Houslový koncert a moll op. 28

SUK Symfonie č. 1 E dur op. 14

Jiří Vodička housle

Filharmonie Brno

dirigent **Robert Kružík**

Prosíme posluchače, aby zaujali svá místa včas a vypnuli své mobilní telefony.

Změna programu a účinkujících vyhrazena.

Za podporu a spolupráci děkujeme

Vydala Filharmonie Brno v roce 2025

text Vítězslav Mikeš

překlad Štěpán Kaňa

sazba Ingrid Králíková

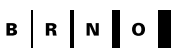
produkce Point CZ

redakční uzávěrka 10 | 1 | 2025

Filharmonie Brno, příspěvková organizace

Komenského náměstí 534/8, 602 00 Brno, ☎ +420 539 092 801

www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

MINISTERSTVO
KULTURY

jihomoravský kraj

Statutární město Brno finančně podporuje Filharmonii Brno.

Vybrané koncerty se konají za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Jihomoravského kraje.